Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года № 3 (337) 28 СТУДЗЕНЯ 1998 г.

ШАНОЎНЫЯ РУПЛІЎЦЫ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Рэдакцыя атрымала акт спісання газеты "Наша слова" за снежань 1997 года. Нагадаем, што ў снежні газета ішла ў шапікі "Саюздруку" толькі Гарадзенскай вобласці, і мы маем магчымасць даць інфармацыю пра тое, як куплялася наша газета па раёнах:

Горад (раён)	Атрымана	Спісана
Гародня	600	494
Бераставіца	40	40
Ваўкавыск	200	242
Воранава	40	37
Дзятлава	40	37
Зэльва	40	57
Іўе	40	40
Карэлічы	40	40
Ліда	300	367
Масты	40	34
Наваградак	200	195
Ашмяны	40	24
Свіслач	40	39
Слонім	200	151
Смаргонь	200	196
Шчучын	100	80

Вы бачыце некаторыя абсурднасці, калі спісана больш, чым паступіла, але ў гэтых гарадах, хутчэй за ўсё, заставаліся не спісаныя асобнікі з мінулага месца. Увогуле за два месяцы ў Гарадзенскую вобласць было пастаўлена 4400 асобнікаў газеты "Наша слова" . З іх спісана 3174, прададзена 1226, што складае 27 працэнтаў. Фактычна газету купляла 300 чалавек па ўсёй вобласці. Вось наш патэнцыял. Вось нашыя сілы.

Калі параўнаць гэтыя звесткі са звесткамі пра падпіску надрукаванымі ў мінулым нумары то малюнак становіцца яшчэ больш змрочным. У большасці раёнаў газету чытаюць адзінкі, а на радзіме Зянона Пазняка ў Івейскім раёне ні адзін чалавек не выпісаў газету "Наша слова" і ні адзін не купіў. Падобна на тое, што на Івейшчыне і быў усяго адзін беларус - Зянон, але, як кажуць, затое сапраўдны.

Мы зменшылі пастаўку газеты на Гарадзенскую вобласць амаль у два разы, але гэтым мы толькі зменшылі нашыя страты. Каб павялічыць колькасць чытачоў , патрэбныя намаганні ўсіх арганізацый ТБМ. Мы просім арганізацыі ТБМ устанавіць кантакты з аддзяленнямі "Саюздруку" сваіх раёнаў, кантраляваць працэс спісання і, па магчымасці, забіраць газету, якая не разышлася для наступнай перадачы ў школы, садкі, проста сябрам ТБМ. У большасці раёнаў гэта магчыма.

З гэтага нумара мы паднялі наклад да 3,5 тысяч і ідзём на ўсю краіну за выключэннем Менскай вобласці, з якой пакуль не заключылі дамовы. Мы даём газету ў кожны раён, нават у тыя, дзе яе заведама не купяць. Мы працуем над пытаннем павышэння "прадажных" уласцівасцяў газеты, але гэта справа не аднаго дня. Такая на сёння сітуацыя, шаноўныя сябры.

Але газета выходзіць будзе, бо, калі яна, нават, патрэбна толькі тым шасці сотням беларусаў, што падпісаліся і тым некалькі сотням, што купляюць, то газета павінна быць. З ёю Беларушчыны, хоць на кавалачак, але болей.

Сойм партыі БНФ

17 студзеня адбыўся сойм Партыі БНФ.Сойм разгледзеў пытанне пра стаўленне Партыі БНФ да магчымых выбараў органаў кіравання. Абазваўшы ўсе магчымыя выбары палітычнымі спектаклямі, сойм Партыі БНФ пастанавіў, што "Партыя БНФ не будзе ўдзельнічаць у выбарчых інсцэніроўках"ні ў якія палаты і выступае і будзе выступаць за адмену прэзідэнцтва, за канстытуяванне Беларусі, як парламенцкай Рэспублікі.

Сойм БНФ "Адраджэньне"

17 студзеня адбыўся чарговы сойм Беларускага Народнага Фронту "Адраджэньне". Сойм разгледзеў пытанні пра арганізацыю дзейнасці Фронту ў сёняшніх умовах і прыняў шэраг дакументаў, што рэгламентуюць працу Фронту.

Сойм практычна праігнараваў праблему 32 мільёнаў і асноўную ўвагу засяродзіў на арганізацыі працы структураў Фронту. Так, у прыватнасці, кожнай раённай радзе БНФ пастаўлена задача мець свой друкаваны орган. Праўда ,пры гэтым кіраўніцтва Фронту, мабыць, забыла паведаміць , калі з'явіцца цэнтральная газета БНФ.

СЕРАБРАНКА

Свята для дзяцей , што жывуць у Серабранцы

Усе памятаюць, што лепшымі ўспамінамі маленства з'яўляюцца навагодняя ёлка, дзед Мароз і навагоднія падарункі.

Таму і вырашыў каардынацыйны камітэт "Хартыі -97", а таксама дэмакратычная партыя і рухі Ленінскага раёна г. Менска (а гэта БНФ, БСДГ, Партыя здаровага сэнсу, АГП і ТБМ) зрабіць невялічкае свята для дзяцей 1-5 класаў 153 школы з Серабранкі, якія паходзяць з малазабяспечаных ці няпоўных сямей. На ахвяраванні, сабраныя сябрамі вышэйзгаданных арганізацый былі закуплены цукеркі для падарункаў і святочныя паштоўкі. Сакратарыят ТБМ выдзяліў для гэтай мэты 40 асобнікаў апошняй кнігі Ніла Гілевіча "Любоў Прасветная", а рэспубліканскі цэнтр досугу інвалідаў бясплатна прадставіў сваё памяшканне для правядзення навагодняга ранішніка.

2 студзеня а 13 гадзіне ў будынак "Інвацэнтра", што на плошчы Мяснікова, разам са сваімі настаўнікамі і бацькамі прыехалі хлопчыкі і дзяўчынкі з Серабранкі. Тут іх цёпла сустрэлі артысты тэатральна-відовішчнага прадпрыемства "Кураж" разам са сваім кіраўніком Таццянай Шляхцінай. Больш гадзіны дзеці спявалі, расказвалі вершыкі на расейскай, беларускай і нават ангельскай мовах, адгадвалі загадкі, вадзілі карагоды вакол ёлкі разам са Снягурачкай і Дзедам Марозам. Напрыканцы свята кожны яго маленькі ўдзельнік беражліва перагортваў старонкі кнігі народнага паэта Беларусі. Няхай прачытаўшы яе малады жыхар Серабранкі далучыцца да чароўнага свету беларускай мовы і паэзіі. Бо без мовы няма народа, няма нацыі, няма і дзяржавы!

Першы намеснік Рэспубліканскай Рады ТБМ
Алег Трусаў

З падарункамі ў беларускі клас

Прыкладна за месяц да Новага года Свіслацкая Рада ТБМ Ленінскага раёна г.Менска прыняла змерkаванне зрабіць падарункі для маленькіх менчукоў. Тым дзецям з няпоўных сем'яў, якія вучацца ў беларускіх школах на ахвяраванні сяброў ТБМ купілі падарункі: ласункі, розныя цукеркі, шакаладкі, зефір і інш.. Усё ў прыгожых, каляровых, святочных пушках. Акрамя таго, дзецям падаравалі маленькія размаляваныя кніжкі. Раздаваць падарункі вельмі прыемна. Гэтую святочную місію даверылі Урбану Міколу, Сташэўскаму Яўгену, Семчынку Алесю, Ракаву Івану, Суславу Міколу і Галай Аркадзю. Гаспадары нас сустракалі вельмі цёпла, прапанавалі частавацца. Маленькія дзеткі саромеліся, аднак некаторыя з іх для нас чыталі на памяць беларускія вершыкі. Усяго раздалі 32 падарункі ў Серабранцы г. Менска. Я лічу, што гэта толькі пачатак. Неабходна падтрымліваць сувязь з бацькамі, чые дзеці вучацца у беларускіх школах. Ім цяжка выстаяць ва ўмовах ашалелай русіфікацыі. Хачу спадзявацца, што ўвага да беларускіх класаў будзе большай і не толькі з боку сяброў ТБМ, але і ад іншых дэмакратычных арганізацый.

Палюхевіч Кацярына (па просьбе бацькоў)

Рэгіёны за "Хартыю - 97"

Напярэдадні Новага года ў Маладэчне, горадзе, які здаўна вядомы сваімі дэмакратычнымі традыцыямі, сябры БСДГ, "Маладой Грамады", Партыі здаровага сэнсу, ТБМ і іншых дэмакратычных партый і рухаў утварылі рэгіянальны камітэт у падтрымку "Хартыі-97". Галоўная мэта гэтай грамадскай ініцыятывы - усталяванне кантактаў з іншымі рэгіянальнымі структурамі "Хартыі-97", збор подпісаў пад тэкстам "Хартыі" і стварэнне незалежнай, рэгіянальнай дэмакратычнай газеты. Каардынатарам маладзечанскай структуры "Хартыі-97" абраны Сяргей Каток.

12 студзеня аналагічны камітэт утвораны ў Лідзе. У камітэт увайшлі сябры ўсіх дэмакратычных арганізацый Ліды і Лідскага раёна.

Утварэнне такога камітэта рыхтуецца ў Мастах. Падобна, пачынае развівацца новы масавы грамадскі рух.

Весткі з сядзібы ТБМ

13 студзеня адбылося чарговае паседжанне сакратарыяту Рэспубліканскай рады ТБМ імя Францішка Скарыны, на якім разглядаліся надзённыя пытанні арганізацыі.

У сувязі з тым, што аднавіўся выпуск газеты ТБМ "Наша слова", прынята змеркаванне папоўніць шэрагі Беларускай асацыяцыі журналістаў сябрамі рэдкалегіі "Нашага слова".

У сядзібе ТБМ устаноўлена лінія Internet, дзякуючы якой можна будзе актыўней далучацца да міжнароднай інфармацыйнай прасторы.

Ідзе падпіска на газету "Наша слова". На жаль, на сёння падпісантаў трохі больш як 600. Сакратарыят распрацаваў шэраг мераў па заахвочванні людзей мець у паштовай скрынцы "Н.С."

У сакавіку 1998 года адбудзецца чарговае паседжанне Рэспубліканскай Рады, на якім мяркуецца разглядзець асноўныя праблемы беларускамоўнай адукацыі ў ВНУ. Зацверджаны тэкст звароту да рэктараў ВНУ Беларусі.

***У структурах** ТБМ ідзе перарэгістрацыя . Да 1 сакавіка ўсім рэгіянальным Радам неабходна перадаць у Рэспубліканскую Раду інфармацыю аб выніках перарэгістрацыі: колькасны склад Рады, колькасны склад суполак арганізацыі.*

І ГРАШЫМА, І СЛОВАМІ

Цяжкі час настаў для нашай краіны, не лепшы час перажывае Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны. Дзяржава спыніла ільготы нашай некамерцыйнай, непалітычнай арганізацыі, што бароніць беларускую мову і беларускасць у Беларусі, з-за адсутнасці дзяржаўных датацый паўгода не выходзіла газета "Наша слова". Дзяржаўныя ўстановы і арганізацыі адмахваюцца ад нашых лістоў з просьбай аб дапамозе, як адназолы. Адчуваецца, што дзяржава забылася пра нас. Але не забылі нашую арганізацыю жыхары Беларусі.

Мы шчыра дзякуем людзям за грашовыя пераводы, пералічэнні, ахвяраванні. Са старонак для пісьмовага паведамлення пры грашовых пераводах дазнаёмся пра сапраўдны клопат аб нашай краіне, аб роднай мове. Студэнты, пенсіянеры, рабочыя і служачыя, абураныя ганьбаваннем беларускай мовы, усхваляваныя закрыццём беларускіх класаў і школ, прысылаюць свае сціплыя грашовыя пераводы з пажаданнем: "Змагайцеся, шануйце ўсё беларускае!" Так пішуць пенсіянеры Валашкевіч Генадзь Іванавіч, Ядзвіга Іванаўна Котляр. Шпарава Валянціна Іванаўна дзякуе нашаму Таварыству за клопаты аб роднай мове. Цяжка ёй чуць, як з яе гаворкі беларускай часта смяюцца. Жаннына горка падводзіць: "Я вельмі паважаю нашага прэзідэнта, але пакуль ён не загаворыць на беларускай мове, наша мова будзе не ў пашане". Святлана Цішук зычыць Беларусі "Вялікай перамогі над уладным манкуртствам".

Сям'я Леўчанкаў выказвае жаданне быць разам з Таварыствам " у святой справе Адраджэння,каб матчына мова была".

Моцна ўзрушыў шчыры допіс пенсіянеркі Л.У.Судзілоўскай, грошы для пераводу яна назбірала гандлюючы ўкропам ды пятрушкай, хоча каб яны былі "ўкладам у агульную справу адраджэння роднай Бацькаўшчыны".

Цёплыя словы падтрымкі былі ў той фінансава цяжкі 1997 год, як глыток жывой вады. Радкі Г.С.Пархімчык, якая запэўнівала, што "хмары хутка разыдуцца і зноў заззяе сонца над Беларуссю"дадавалі моцы і ўпартасці, зычэнні ад гарадзенцаў Паўла Сцяцко і супрацоўнікаў кафедры ўніверсітэта "дабра і шчасця", ад К.П. Анісавай - "Здароўя і плёну" выкоўвалі жаданне адпавядаць таму ганароваму статусу "непахісненых руплііўцаў і змагароў за Беларушчыну", якім надзяліў нас, супрацоўнікаў ТБМ, археолаг Георгій Штыхаў.

Сакратарыят Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны вельмі ўдзячны ўсім Вам, людзі Беларусі, за дабрачынные ахвяраванні, якія ідуць на абарону Беларушчыны, на выратаванне роднай мовы, роднага краю. Аднавілася выданне газеты "Наша слова", пачаў працаваць шапік ТБМ, растуць шэрагі сяброў нашых. Не зацьміць ніхто і не знішчыць нашу багатую спадчыну, наша будучае, пакуль браткі - беларусы думаць, пісаць і вымаўляць будуць : "Жыве Беларусь! Жыве беларуская мова! Не дадзім знікнуць ёй!"

Дапамагай нам усім, Божа!

Намеснік старшыні ТБМ, адказны сакратар
Людміла Дзіцэвіч.

АХВЯРАВАННІ НА ТБМ

1. Лагойск. раён. Рада БНФ - 500 тыс.
2. Банкевіч Генадзь -100 тыс.
3. Сяргей Сідор -200 тыс.
4. Уладзімір Голубеў -100 тыс.
5. Сцяпан Ярмоленка - 100 тыс.
6. Рада ТБМ г.Маладэчна - 500 тыс.
7. Хведар Каржаневіч (Манчэсцер, Англія) - 30$
8. Людміла Піскун - 50 тыс.
9. Рада ТБМ г.Столін - 350 тыс.
10. С.В. Купрыянава - 200 тыс.
11. Анатоль Бойка - 120 тыс.
12. Віктар Цігароў - 100 тыс.
13. Віктар Леванюк - 100 тыс.
14. Х.М.Я. - 200 тыс.
15. Галай Аркадзь - 100 тыс.
16. Францішак Літвіновіч, палкоўнік расейскіх УС Свярдлоўская вобл. - 50 тыс. рас. руб.

Слаўныя старонкі гісторыі

З удзельнікаў — у пераможцы

Яшчэ на пачатку мінулага навучальнага года гомельскія арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны і моладзевая арганізацыя “Грамадскі форум” аб’явілі конкурс складанняў сярод вучняў сярэдніх школаў і ліцэяў Гомеля, на тэму “Грунвальдская бітва”.

На прапанову адгукнулася шмат юнакоў і дзяўчат. Тэлефанавалі, цікавіліся, дзе можна дастаць літаратуру на гэтую тэму, бо ў падручніках гэтая падзея асветлена вельмі і вельмі скупа. Такую значную і светлую старонку савецкія ідэолагі стараліся вытруціць з нашай памяці...

Мала таго, да гэтай працы падключыліся нават і бацькі — яны ўзяліся дапамагаць сваім дзецям у пошуках матэрыялу. Шукалі і самі загараліся гэтай тэмай, і яны міжволі далучыліся да Грунвальда. Далучыліся і здзівіліся — дык гэта ж аб’яднаныя войскі з ліцьвінаў (беларусаў) і ўкраінцаў, чэхаў і палякаў, татараў і жамойтаў разграмілі адборныя войскі тэўтонскага ордэна — крыжакоў— і не адно стагоддзе нага чужынца не ступала на нашыя землі...

На конкурс паступіла паўсотні складанняў. Было створана журы на чале з загадчыкам кабінета імя Францішка Скарыны СШ №56 Сяргеем Несцяровічам. Былі адабраныя самыя лепшыя, самыя цікавыя.

І ў суботу, трынаццатага снежня, у тым жа кабінеце сабраліся ўдзельнікі і пераможцы конкурсу, іх бацькі. Была гарбата, даверлівая размова, панаваў творчы і сяброўскі настрой. З цікавасцю ўсе прагледзелі відэафільм “Крыжакі” польскіх кінематаграфістаў (кульмінацыйную частку бітвы). Алеся Максімава, вучаніца 11-га класа СШ № 17, праспявала некалькі песень на словы Генадзя Бураўкіна...

Пераможцамі складанняў аказаліся Алена Купо з СШ -56, Аляксей Паўлавец - СШ-26 і Максім Шастакоў СШ-57. Усе трое атрымалі бібліятэчку з беларускіх кніг і грашовую прэмію. Асобным спецыяльным прызам былі адзначаны Сяргей Клімаў - СШ-10, Змітрок Санько і Андрэй Валнянка — з Гомельскага гарадскога ліцэя № 1. Слава Пыталёў вучыцца ў СШ-9, замест парты ў яго ложак, але і ён узяўся за асвятленне гэтай тэмы. Падарункі і спецыяльную прэмію яму ўручылі дома.

Літаратурны клуб “Спадчына”, які створаны пры абласной Радзе ТБМ, адзначыў некалькі складанняў таксама асобным прызам — за высокі ўзровень і літаратурна-публіцыстычнае асвятленне Грунвальдскай бітвы. Яго атрымалі Наташа Захарына - СШ-10, Паўлюк Міцкевіч - СШ-8 і Слава Пыталёў.

Мы і надалей будзем аб’яўляць конкурсы складанняў і рэфератаў. На якія тэмы? Іх шмат. Але яны будуць нетрадыцыйныя, тыя, якія па нейкіх прычынах выпалі з падручнікаў і чытанак, школьных праграмаў, але без якіх не можа быць нашай гісторыі, нашай Дзяржавы. А тое, што да мінуўшчыны моладзь мае вялікую цікавасць, факт бясспрэчны.

Так што, мы ўдзячныя ўдзельнікам і пераможцам, зычым ім усім творчых поспехаў, а будучым удзельнікам нашых конкурсаў - вялікіх і творчых перамог!

Алесь Карніенка,
намеснік старшыні Гомельскай гарадской арганізацыі ТБМ імя Францішка Скарыны.

Колькі каштуе беларускае слова?

За апошнія 2-3 гады, зноў, у чарговы раз , рэзка ўпала ў цане беларуская нацыянальная ідэя. У чым прычына гэтага? Корань праблемы — у заняпадзе беларускай мовы ў цэлым і ўсіх яе мясцовых дыялектаў - у прыватнасці.

Якую ролю яны маюць у жыцці чалавека? Адказ на гэтае пытанне дае аналіз доследаў маскоўскага вучонага з інстытута квантавай генетыкі Гараева Пятра Пятровіча, аб якіх ён паведаміў у канцы 1995 года на хвалях Радыё-1 Астанкіна ў перадачах “Веру-не веру”. Паводле яго звестак, мова з’яўляецца адным з асноўных механізмаў у настройцы арганізма ў рэзананс з навакольным асяроддзем. А як вядома, усё ў сонечнай сістэме знайходзіцца ў рэзанансным стане, што з’яўляецца асновай яго ўстойлівага існавання. Гэта адносіцца і да чалавека, які з’яўляецца часткай гэтай сістэмы.

У сваіх доследах Гараеў паказаў, што малекулы ДНК, у якіх захоўваецца ўся генетычная інфармацыя, маюць імгненную і адназначную рэзанасную рэакцыю на родную мову. Аднак на гэтую частку яго работы, вучоныя і спецыялісты не звярнулі ўвагі. А шкада!

Калі ўзяць гэты раздзел за аснову, то роля мовы з абстрактнага азначэння перайходзіць у разрад аднаго з галоўных паказчыкаў у здароўі чалавека!

Таму, каб людзі былі здаровымі, трэба вельмі старанна захоўваць усе моўныя дыялекты на іх родных месцах, як і мову родную ў цэлым. Кожнае слова, напісанае нашымі пісьменнікамі на роднай мове, павінна быць прачытана (і не раз), і разглядацца, напрыклад, як дрэва ў лесе,якое дае карысць усяму навакольнаму, пакуль жыве. І тады з’явіцца новая цана роднаму слову — не рынкавая, а гістарычная і зусім рэальная.

Яе можна будзе вызначыць, вядучы статыстыку стану здароўя людзей у залежнасці ад пастаяннага пражывання на месцы нараджэння з роднаю моваю. Думаю, што гэта будзе пацверджана вельмі належным чынам, і гэта стане рэальнай асновай для Беларускай нацыянальнай ідэі, а беларуская мова на Беларусі стане натуральна галоўнай, панавальнай!

Валянцін Кляпко
г. Бабруйск

У госці да паэтэсы

5 студзеня сябры гуртка беларусазнаўства Лідскага завода харчканцэнтратаў наведалі Гародню. Адным з асноўных пунктаў маршруту быў літаратурны музей Максіма Багдановіча, дзе маленькія лідзяне сустрэліся з вядомай беларускай паэтэсай Данутай Бічэль, дарэчы, ураджэнкай Лідчыны.

Узначальвае гэты гурток старшыня Лідскай гарадской Рады ТБМ Лявон Анацка.

“ПРАВА НА ВОЛЮ”

Так называецца новы бюлетэнь, які пабачыў свет у Менску ў студзені гэтага года. Бюлетэнь выдаецца Камітэтам у абарону правоў чалавека на Беларусі і цалкам прысвечаны гэтай праблематыцы. У прыватнасці бюлетэнь змяшчае рэзалюцыю па Беларусі, прынятую на семінары “Выкананне Еўрапейскай Канвенцыі ў абарону правоў чалавека і фундаментальных свабодаў у краінах Цэнтральнай і Ўсходняй Еўропы, якія з’яўляюцца новымі сябрамі Рады Еўропы”, што прайшоў у Страсбургу 28 лістапада 1997 года. У рэзалюцыі ў прыватнасці гаворыцца:”У сучаснай Еўропе новыя дэмакратыі перажываюць працэс пабудовы грамадзянскай супольнасці на аснове каштоўнасці правоў чалавека. Таму мы лічым недапушчальнай сітуацыю ў Беларусі, бо там пастаянна парушаецца прынцып улады закона. Груба абмяжоўваецца свабода слова, пераследуецца апазіцыя, пад сур’ёзнаю пагрозаю знайходзяцца беларускія саматоеснасць, культура і мова, не маюць гарантыі асабістыя свабоды і вольнасці. Мы настойліва заклікаем міжнародную грамадскасць падтрымаць дэмакратыю і правы чалавека ў Беларусі і пастаянна ўздзейнічаць на цяперашняе беларускае кіраўніцтва метадамі, якія адпавядаюць міжнароднаму заканадаўству”.

№1
Студзень 1998

ПРАВА НА ВОЛЮ

Бюлетэнь Камітэта ў абарону правоў чалавека ў Беларусі "Вясна—96"

ТОЛЬКІ ТАК ПЕРАМОЖАМ!

БЕЛАРУСЬ ЗА КРАТАМІ

Жыве Беларусь!

(Заканчэнне на стар. 3)

Нашымі скарбамі цікавіцца свет

Лексічны атлас беларускіх народных гаворак у пяці тамах - гэта вынік 20-гадовага вывучэння супрацоўнікамі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі слоўнікавага складу баларускіх гаворак. Ён уключае каля 2000 лінгвістычных картаў, 200000 слоўнікавых адзінак. Матэрыялам для выдання з’явіліся каля 4000 найменняў прадметаў, прыкметаў, працэсаў матэрыяльнай і духоўнай культуры, якія запісаны ў 150 вёсках рэспублікі. Па кожным найменні або азначэнні складзена асобная карта.

Атлас з’яўляецца практычным дапаможнікам для вырашэння многіх пытанняў нармалізацыі літаратурнай мовы і культуры вуснага маўлення, пры вывучэнні дыялекталогіі, этнаграфіі і гісторыі Рэспублікі Беларусь.

Атлас разлічаны на моваведаў, гісторыкаў, этнографаў, краязнаўцаў і усіх, хто цікавіцца культурай Беларусі.

Кожны том прысвечаны асобнай тэме: т.1 - “Раслінны і жывёльны свет”, т.2. - “Сельская гаспадарка”, т.3. - “Чалавек”, т.4. - “Побыт”, т.5. - “Семантыка. Словаўтварэнне. Націск”.

На картах атласа маецца шмат разнастайнага матэрыялу, які будзе выкарыстаны пры даследаванні самых розных пытанняў нашай гісторыі.

Так, напрыклад, выяўленае

АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
ІНСТЫТУТ МОВАЗНАЎСТВА імя ЯКУБА КОЛАСА

ЛЕКСІЧНЫ АТЛАС
беларускіх народных гаворак
у пяці тамах

Том 4
ПОБЫТ

лінейнае (ланцужковае) пашырэнне лексем (частка балцкага паходжання) тлучачыцца (і сведчыць) міграцыяй насельніцтва з тэрыторыі Літвы і Латвіі ў Х1Х ст. (пасля адмены прыгону з-за зямельнага голаду на Беларусь з таннай цаной на зямлю і інш.). У паграніччы з Літвой часцей можна сустрэць геаграфічныя назвы з двума каранямі тыпу Відулаўкі (назва поля ў в.Гудзяняты Івейскага раёна Гарадзенскай вобласці, якая, як і ў літоўскай мове складаецца з двух слоў vidulau-kiai (vidus - сярэдзіна + laukas - поле). Двухкампанентны склад слоў не характэрны для беларускай мовы.

Узаемадзеянне моў, дыялектаў, пры характарыстыцы зоны ўплываў можна праілюстраваць такой сітуацыяй, жыццём слова гняздо (птушак з травы, моху, пуху,саломы), якое пашырана на Магілёўшчыне. Там жа ўжываецца і традыцыйнае кубло (ямачка у пяску, дзе купаюцца куры, зробленая на пасевах курамі: вымашчаная малымі дзецьмі на ляжанцы).

На Магілёўшчыне захавалася і традыцыйная назва шкло (сьцякло блішчыць, як шкло”, “разбілася сьцякло на “шклянкі”).

Нядаўна прыслаў ліст у Інстытут мовазнаўства хтосьці Іво Карл з Бразіліі, які піша, што любіць славянскія мовы, але ў яго няма аніякай літаратуры з Беларусі на беларускай мове, выданні на якой ён хацеў бы мець. Сапраўды нашымі скарбамі цікавіцца свет.

Супрацоўнік Нацыянальнай акдэміі навук Рэспублікі Беларусь
Яшкін Іван.

Шаноўны спадар рэдактар,

з вытворчых прычын у мяне ўзнікла невялічкая перапіска з Мінсувязі Беларусі. Між іншага ў сваім папярэднім допісе я звярнуў увагу сп.Малочкі на дыскрымінацыю Міністэрствам сувязі беларускай мовы, якая юрыдычна з’яўляецца дзяржаўнай на Беларусі, Учора я атрымаў адказ на мой ліст. Цікавай нам праблеме ў лісце сп. намесніка адведзена 70% радкоў і я яе практычна ўсю цытую ў маім допісе, так што сэнс маіх прэтэнзіяў ясны.

Як бачыце, дзяржаўныя чыноўнікі кіруюцца не юрыдычнымі нормамі, а нейкай “мэтазгоднасцю”, што практычна азначае грубую дыскрымінацыю нашай мовы.

Я раю ўсім патрыётам і нацыяналістам неадкладна ўзнімаць гвалт з-за найменшай дыскрымінацыі нашай мовы на самай найдрабнейшай паперцы.Не саромейцеся абазваць чыноўніка непісьменным і смярдзючым расістам - гэта будзе чыстая праўда. Патрабуйце выканання згаданнага арт.17 пакуль што дэ факта дзейнай Канстытуцыі. І хоць дзяржава ў дачыненні да беларусаў сапраўды расісцкая, але ў нас не ПАР часоў Фервурда і Боты.

Мікола Бусел
в. Дуброва, Светлагорскі р-н.

Спадару М. П. Малочку,
намесніку Міністра сувязі
Рэспублікі Беларусь.

Шаноўны спадар Малочка,

дзякую Вам за адказ і за адэкватную рэакцыю на маю маленькую ці то просьбу, ці то прапанову.

Тым не менш, не магу пагадзіцца з меркаваннем, што ў сістэме Мінсувязі не існуе дыскрымінацыі беларускай мовы. Магчыма гэтае сцверджанне Вам падаецца нечаканным і дзіўным, але дыскрымінацыя - факт.

Вы пішаце: “Згодна з арт. 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь беларуская і руская мовы з’яўляюцца дзяржаўнымі. Вытворчая дакументацыя прадпрыемстваў паштовай сувязі, у тым ліку і квітанцыя ф.1, выконваецца, у асноўным, на рускай мове, таму што гэтая мова даступна грамадзянам усіх нацыянальнасцей, якія пражываюць у рэспубліцы. З улікам вышэйадзначанага, пры адказе на Ваша пісьмо і падрыхтоўцы вытворчай дакументацыі на рускай мове ні ў якім разе не бачыцца дыскрымінацыі беларускай мовы”.

Дык вось, у пададзенай цытаце толькі першы сказ мае значэнне для добрага чыноўніка, бо гэта юрыдычная норма і толькі яна мае моц і толькі ёю належыць, пакуль што, кіравацца.

Закон не аперуе азначэннем “даступна грамадзянам усіх нацыянальнасцей”.

Фактычна выключнае ўжыванне толькі расейскай мовы задавальняе патрэбы толькі адной, некарэннай, групы насельніцтва-расейскіх мігрантаў.

Прыкра, што ў Мінсувязі яшчэ не выконваюць літары Закона.

Менавіта таму неўжыванне па пазаюрыдычных меркаваннях юрыдычна дзяржаўнай беларускай мовы ёсць наўмысная дыскрымінацыя гэтай мовы.

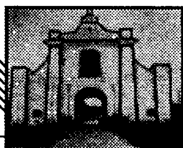
Нельга забывацца і на тое, што мова не механічны сродак зносін, а этычнае ды эстэтычнае азначэнне і неўжыванне мовы вялікай колькасці людзей спараджае для іх стан дыскамфортнасці і псіхалагічнай дэпрэсіі.

Нажаль, сёння ў Беларусі “можна па-ўсякаму”. І калі гэта “можна па -ўсякаму” кажа маларазвітая настаўніца расейскай мовы, то спраўны дзяржаўны службовец цвёрда трымаецца літары ЗАКОНУ.

Зыходзячы з вышэйпаданага я спадзяюся, што ўся масавая дакументацыя Вашага Міністэрства будзе ў самы бліжэйшы час моўна аформлена згодна з існуючым, пакуль што, арт 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

Я вітаю Вашу інфармацыю наконт таго, што “ўсім супрацоўнікам Міністэрства сувязі даручана на пісьмы грамадзян, напісаныя на беларускай мове, рыхтаваць адказы толькі на беларускай мове”.

З павагаю, Мікола Бусел.

22-23 студзеня 135 гадоў са дня пачатку паўстання 1863 годза на Беларусі і Летуве.
2 лютага 160 гадоў са дня нараджэння Кастуся Каліноўскага — кіраўніка гэтага паўстання.

СУПРОЦЬСТАЯННЕ

У паўстанні 1863 года на нашых абшарах сутыкнуліся дзве сілы: сіла маладой Беларусі, якая толькі пачала ўсведамляць сябе краінай, якая толькі пачала па складах вымаўляць сваё імя і якая паслала на ахвярнік сваю рамантычную, гарачую, нязломную моладзь; і сіла азіяцкай сатрапіі, што раздушыла сотні народаў, набіла руку на удушэнні ўсякага вальнадумства і мацнела крывёй і потам заярэмленых калоній. Рэпразантавалі гэтыя сілы на Беларусі: Кастусь Каліноўскі першую і Міхаіл Мураўёў другую.

Кастусь Каліноўскі

25 гадовы кандыдат права, выпускнік Пецярбурскага ўніверсітэта Кастусь Вінцэнт Каліноўскі выступіў на гістарычнай арэне ў той час, калі на карту было пастаўлена існаванне беларусаў, як народа.

Працэс дэнацыяналізацыі, які інтэнсіўна адбываўся ў 18 ст. пасля пераводу справаводства на Беларусі па пастанове Варшаўскай канфедарацыі саслоўяў 1696 г. на польскую мову не спыніўся і пасля далучэння Беларусі ў выніку паддзелу Рэчы Паспаліту да Расейскай імперыі.

Беларускай мове ўсё менш і менш ўдзялялася месца і ў недзяржаўнай сферы. Праз школу, культавыя ўстановы і дзелавыя кантакты ўсё шырэйшыя колы насельніцтва Беларусі адыходзілі ад роднай мовы і пераключаліся на польскую ці расейскую. Узмацнялася толькі суперніцтва паміж польскімі нацыяналістычнымі і расейскімі асімілятарскімі сіламі за душу беларуса. У гэты складаны перыяд перадавыя сілы беларускай інтэлегенцыі звярнуліся да мовы простага люду. Па беларуску сталі пісаць філаматы, набыла пашырэнне ананімная беларуская літаратура. З'явіліся творы Яна Чачота, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, аўтары якіх імкнуліся абудзіць чалавечую і нацыянальную годнасць беларуса. Але гэта рызыходзілася з інтарэсамі царызму, тым больш што паўстанне 1831 года было яшчэ на памяці. Таму царскія ўлады наносяць вытненне па маладой беларускай прэссе пастановай 1859 года " Не дапускаць ужывання польскага алфавіту для друкавання твораў на беларускай гаворцы", каб не " стварыць і развіць адпаведную народнасць". Забарона секла пад корань першыя парасткі беларускай нацыянальнай літаратуры, бо першыя нашы пісьменнікі друкавалі свае творы менавіта латынскім шрыфтам. Здавалася, што беларусы, як народ перастануць існаваць, таму, што іх мове не стала месца ні ў адной сферы афіцыйнага ўжытку. Але рэвалюцыйная сітуацыя завяршаецца паўстаннем 1863 года і беларусы атрымалі гістарычны шанец заявіць, што яшчэ не памерлі. І яны гэта зрабілі вуснамі Кастуся Каліноўскага і яго паплечнікаў: яны вывелі беларускую мову выгнанную адусюль, у галоўную сферу афіцыйнага ўжытку, яны зрабілі яе мовай паўстання, мовай партызанскіх камандаў, мовай смяротных прысудаў для катаў нашага народа.

Стаўленне Каліноўскага да беларускай мовы выцякала з яго сацыяльна-палітычнай праграмы, дзе свабоднае вызначэнне беларускага народа было адным з важнейшых пунктаў. А мову ён разглядаў, як неад'емны фактар нацыянальнага быцця. Заклікаўшы народ " ісці ваяваць за сваё чалавечае і народнае права" Каліноўскі ~~на мове~~ гэтага народа разам з аднадумцамі пачаў выдаваць газету " Мужыцкая праўда". Ён надаў беларускай мове годнасць афіцыйнай мовы, выдаўшы на ёй загад аб сваім уступленні на пасаду камісара Гарадзенскага ваяводства і "Прыказ да ронда польскага над цэллым краем літоўскім і беларускім". І нават у "Пісьме з-пад шыбеніцы" Каліноўскі пісаў: " Там , дзе жылі палякі, літоўцы і беларусы(цар маскоўскі) заводзіць маскоўскія школы, а ў гэтых школах вучаць па-маскоўску, дзе ніколі не пачуеш і слова па-польску, па-літоўску, ды і па-беларуску, як народ таго хоча".

Дзейнасць Каліноўскага з'явілася паказчыкам абуджэння нацыянальнай свядомасці беларускага народа і садзейнічала гэтаму абуджэнню.

Ён паставіў пад штандар нацыянальнай ідэі эліту грамадства, не зважаючы на нацыянальнасць, веру, сацыяльны статус. Ад князя да селяніна, каталікі, праваслаўныя, вуніяты. Загады Каліноўскага на беларускай мове выконвалі тыя , хто на гэтай мове гаварыў штодня і хто не ўмеў сказаць ні слова. І з гэтых рознамоўных і рознаверных ужо пачаў фармавацца беларускі народ.

Каліноўскі прайграў гэтую бітву, як палкаводзец, і быў павешаны 22 сакавіка 1864 года у Вільні. Але ён выйграў яе, як лідар нацыі. Нацыя паднялася і выжыла.

Паводле І. Крамко.

Міхаіл Мураўёў

У Мураўёва было шмат мянушак: " курносы ярыга (махляр)", "двухтвары Янус", " пераапрануты мяснік", "мангол", "калмык". Але самай агіднай была мянушка "вешальнік". У "Вялікай Савецкай энцыклапедыі" адзначаецца, што быццам бы мянушка гэтая з'явілася ў 1863 годзе " за жорсткасць", праяўленную Мураўёвым " пад час задушэння паустання" 1863 года. Але гэта далёка не так. Прыкладна за 30 гадоў да паўстання гэтая мянушка ўжо ўжывалася грамадствам. Упершыню яна прыліпла да Мураўёва у Гародні пасля пакарання смерцю аднаго з першых рэвалюцыянераў-дэмакратаў Міхася Валовіча. Ён быў павешаны па загаду Мураўёва ў 1833 годзе.

І вось, калі з гэтай нагоды Мураўёў выступаў перад прыціхлай гарадзенскай шляхтай з палкай прамовай, адзін са шляхціцаў улучыў момант і гучна запытаў : " А ці не сваяк наш новы губернатар майму былому знаёмаму Сяргею Мураўёву-Апосталу, які быў павешаны у 1826 годзе?"

Мураўёў аж закіпеў ад гневу і крыкнў:

— Скажыце яму, што я не з тых Мураўёвых якіх вешаюць, а з тых якія вешаюць!

З тых часоў мянушка , якая нарадзілася на Гарадзеншчыне замацавалася за ім на ўсё жыццё.

Гэты гарыла ў генеральскім мундзіры практычна ўсё жыццё правёў у каланіяльным корпусе Расеі на Беларусі.

З 1826 па 1835 год ён служыў спачатку віцэ-губернатарам у Віцебску, а потым губернатарам у Магілёве і Гародні. За гэты час прапанаваў Мікалаю І шэраг праектаў рэакцыйных указаў, якія на доўгія гады перавярнулі да гары нагамі ўсё мясцовае жыццё і вынікі якіх мы адчуваем да нашых дзён. У прыватнасці ён падаў цару ідэю аб закрыцці Віленскага ўніверсітэта (1832), аб адмене на Беларусі і Летуве дзейнасці Літоўскага статута і падпарадкаванні беларускіх і летувіскіх зямель дзеянню агульнарасейскіх законаў (1834,1840).

Мураўёў прычыніўся і да скасавання берасцейскай царкоўнай вуніі, не без яго намаганняў адбылося далучэнне вуніяцкай царквы да праваслаўнай (1839) .

Сучаснікі высока ацэньвалі вернападданіцтва і рвенне Мураўёва, але між іншым былі даволі аб'ектыўнымі. " На колькі высока ён (Мураўёў), - па словах князя П.В. Даўгарукава, - стаяў па розуме і адукацыі, на столькі нізка стаяў ён па сваіх маральных якасцях".

" Усё сваё жыццё ён ніколі не ішоў у кірунку сваіх перакананняў, якіх у яго ніколі не было, а заўсёды ішоў у кірунку палітычнага спадарожнага ветру, ліслівіў, кланяўся, выкручваўся, прыніжаўся ўсялякім чынам..." — дадаваў П.В. Даўгарукаў. У маладосці дзекабрыст, адзін са складальнікаў статута " Саюза благоденствия", у канцы жыцця — упарты супраціўнік вызвалення сялян і кат беларускага народа.

" Яго характар складаўся з дзвюх стыхій, — пісаў П.В. Даўгарукаў, — двух памкненняў сквапных і ненасытных: уладалюбства і прагнасці да грошай. Пачуццё асабістай годнасці, гонар, сумленне для яго не існуюць; ўсё гэта для яго толькі словы, пустыя гукі; улада і грошы - вось яго рэлігія". Таму " ў казнакрадстве,— пісаў усё той жа князь П.В. Даўгарукаў , — ён дайшоў да такой ступені, што, ад'язджаючы летам 1858 года у камандзіроўку па Расеі, атрымаў " прагоны" (г.зн. камандзіровачныя грошы) па трох міністэрствах : маёмасці, удзельнаму і межаваму і праз гэтае арыгінальнае казнакрадства атрымаў у грамадстве мянушку "трохпрагоннага міністра".

У 1862 годзе Мураўёў быў абвінавачаны ў бязмежным казнакрадстве і звольнены.

Паўстанне 1863 года прымусіла Александра II вярнуць Мураўёва і прызначыць Віленскім генерал-губернатарам. 14 травеня 1863 года Мураўёў-вешальнік прыбыў у Вільню, а 18 травеня ў Вільні ўжо павесілі ксендза Ішору, а ў Менску расстралялі афіцэра Цюндзявіцкага. За час знаходжання Мураўёва на пасадзе Віленскага генерал-губернатара з травеня 1863 по травень 1865 было павешана і расстраляна 128 чалавек, тысячы былі сасланы у Сібір, у арыштанцкія роты, на катаргу.

"Згодзен. Выканаць прыгавор у Вільні", — рэзалюцыя Мураўёва на выраку Каліноўскаму. Пяць словаў і месца ў гісторыі. І не важна, што ўсе беларусы 1000 гадоў будуць пляваць на яго імя. Годнасці ён не меў ніколі. Але месца ў гісторыі мае.

Паводле В. Шалькевіча.

Лілея Сазанавец

Яго Бог застаўся ў Нёмане

(Заканчэнне. Пачатак у Н.С. N 2 1998 г.).

Студэнты ўлетку выязджалі ў летні лагер, якім кіраваў Рагуля. Арганізацыя гэтая была выключна, беларускай, пачынаючы ад убораў ды заканчваючы спевамі.

Пад час вайны Барыс Рагуля выношваў планы стварэння Беларускай Народнай Рэспублікі. Дзеля гэтага патрэбна было вынішчыць у Наваградку ўсе нямецкія, польскія ды казачыя фармаванні. Другі план павінен быў ажыццявіцца ў Менску. На жаль, гэтыя планы не былі ажыццёўлены, бо знайшліся здраднікі.

Барысу Рагулю ўдалося з'ездзіць у Нямеччыну і пабачыць, у якім цяжкім становішчы там знаходзяцца беларусы, якія ў той час ехалі туды яшчэ добраахвотна, паверыўшы нямецкай прапагандзе, што там можна добра зарабіць. На самой справе беларусы у Нямеччыне жылі ў жудасных умовах. Вярнуўшыся назад, Барыс Рагуля вырашыў, што такі стан трэба змяніць. З дапамогаю сваіх вучняў-семінарыстаў ён стаў паведамляць па навакольных вёсках, каб моладзь не ехала у Нямеччыну. Пры прымусовым вывазе туды, трэба ўцякаць. Такая дзейнасць Барыса Рагулі не магла быць не заўважана немцамі, яго звольнілі з працы перакладчыка. У гэты час Барыс пачаў супрацоўнічаць з Беларускай Незалежнай Партыяй.

У канцы кастрычніка 43-га года Барысам Рагулям быў створаны Беларускі швадрон. Гэта было цалкам беларускае вайсковае фармаванне. Пасля таго, як быў створаны гэты швадрон, немцы перасталі знішчаць мясцовае насельніцтва — беларусаў, габрэяў. Швадрон дзейнічаў у раёне Наваградка, Міра, Карэлічаў.

Мой дзядзька Цімох, жыхар вёскі Ачукевічы кажа і зараз: " Рагулёўцы, заступаліся за нас, мясцовых, і перад немцамі, і перад бальшавікамі, і перад бандытамі.

Рагулёўцы рабілі спробы скантактавацца з партызанамі. Але на жаль, камандзірамі там, у асноўным былі былыя чырвонаармейцы, родам не з Беларусі. Кантакту не атрымалася.

Калі вайна на нашай тэрыторыі сышла да канца, са швадронам патрэбна было нешта рабіць. Спадзявацца на тое, што рэпрэсіяў супроць швадрону з боку савецкай улады не будзе, было больш чым наіўна. Швадрон арганізавана праз Ліду выехаў з тэрыторыі Беларусі. Некаторыя засталіся і былі арыштаваны.

У рэшце рэшты Барыс Рагуля апынуўся у Марбургу. Паступіў на медычны факультэт Марбурскага Філіпс Універсітэта. Але ва ўніверсітэте ён не толькі вучыўся. Дапамагаў уладкоўвацца туды многім беларусам, якія апынуліся на тэрыторыі Нямеччыны. Было створана Беларускае Студэнцкае Згуртаванне. Некалькі разоў Барыс Рагуля пераходзіў акупацыйныя зоны, рызыкуючы сваім асабістым жыццём, дзеля того, каб дапамагчы беларусам перабрацца ў Марбург і мець магчымасць вучыцца. Студэнты не толькі вучыліся, але наладжвалі розныя імпрэзы, канцэрты. Пад час вучобы ў Марбургу, потым у Лювэне, Барыс Рагуля, ягоная жонка Людміла ды іншыя іхнія сябры і паплечнікі давалі зразумець мясцоваму жыхарству, што яны не палякі, не рускія, а менавіта беларусы.

Хочацца распавесці аб адным выпадку з жыцця Барыса Рагулі, які менавіта мяне вельмі ўразіў. Гэта адбывалася тады, калі спадар Барыс ужо вучыўся ў Лювэне. У Ангельшчыне быў гурток беларусаў, так званая "Дванаццатка", які не меў магчымасці вучыцца на Ангельшчыне. Дзеля таго, каб перавесці іх у Лювэн, патрэбна была стыпендыя. Дык вось, па гэтую стыпендыю спадар Барыс паехаў ажно да самога папы Рымскага, атрымаў у яго аўдыенцыю і стыпендыю для сваіх студэнтаў. Гэта ці не адзіны выпадак, калі да папы трапіў студэнт, да таго ж, праваслаўнага веравызнання.

Вучоба падыходзіла да канца. Выбухнула карэйская вайна. Трэба было вырашаць, дзе жыць і працаваць. Пра зварот на Радзіму не магло быць і гаворкі. Было вядома пра ГУЛаг. Барыс з сям'ёю вырашыў ехаць у Канаду.

Прайшоушы ў Канадзе стажыроўку, ён пачаў працаваць у медыцыне. І зноў змог вызначыцца, паказаць, што беларусы - зусім не забіты народ, як гэта часта падкрэсліваецца. Барыс Рагуля у 1973 годзе быў абраны Прэзідэнтам Лонданскай (Канада) Медычнай Акадэміі. Гэта быў першы прэзідэнт, не канадыец па паходжанню.

Увесь час Барыс Рагуля з'яўляецца актыўным удзельнікам беларускага грамадства у Канадзе. Ён - сябар Згуртавання Беларусаў Канады, быў старшынёю Каардынацыйнага Камітэта Беларусаў Канады з 71-га па 89-ты год, з 71-га па 97-мы - заступнік прэзідэнта Рады БНР. Барыс Рагуля - медычны дырэктар дапамогі дзецям — ахвярам Чарнобылю.

Больш за пяцьдзесят год гэты чалавек не жыве на сваёй Радзіме, але , між тым, сваёй нацыянальнай годнасці не страціў, мову сваю не забыўся, у адрозненні ад маіх зямлякоў, якія выехаўшы з вёскі ў горад, лічаць, што па беларуску гаварыць - ганебна.

У артыкуле выкарыстаны матэрыялы публікацыі ў "Нашай Ніве" Віктара Нагнібяды, Кастуся Рамановіча, інтэрвію Барыса Рагулі "Сем капеек за кулю", вытрымкі з кнігі Барыса Рагулі "Беларускае студэнства на чужыне", успаміны майго дзядзькі Цімоха і іншых жыхароў вёскі Ачукевічы, што на Наваградчыне, а таксама мае асабістыя ўражанні ад ліставання са спадаром Барысам.

№ 3 (337) 28 СТУДЗЕНЯ 1998 г. наша слова

З успамінаў

Як у Капылі свята слылі

Раніца 7-га лістапада выдалася ў Капылі добрая. Было ціха, сонечна, цёпла. Само мястэчка было чыста прыбранае. Галоўная плошча, з традыцыйнаю назваю Леніна, была ў аблямоўцы чырвоных сцяжкоў. У вокнах магазінаў, што напаўкола ахоплівалі галоўны пляц мястэчка, струменіліся стужкі тканін чырвонага, зялёнага і блакітнага колераў, акурат сцяг Азербайджана.

Невялікая купка вернікаў у светлую будычыню ўскладвае кволыя гваздзікі да помніка правадыру ўсіх абарванцаў. А сам ён, выцягнуўшы правую руку ў бок раённага Палацу шлюбаў, як бы мовіць: "Верной дорогой идёте, товарищи..." І, сапраўды, у тутэйшым раёне самы нізкі па вобласці працэнт скасаваных шлюбаў. Відаць работнікі гэтай установы працуюць тут не за грошы, бо якія сёння грошы...? Але справу сваю робяць якасна! Таму і шлюб тут зусім не брак, а менавіта шлюб.

Праз пэўны час, на Плошчы калгаснікаў, якая колечы звалася Рыначнай, бы пралескі з пад снегу, узнікаюць крамы і буданчыкі. Адчыняюцца шапікі. Адкрываецца кірмаш. Пачынаецца гандаль. Гандлююць усім, ад абутку і бульбы да яблыкаў і "Графа Чапскага" (назва піва). Каля будынка міліцыі грмадскай бяспекі стаіць грузавік. Прадаюць парсючкоў по 50 тыс. за кіло жывой вагі. Парсючкі ляжаць смірна, відаць баяцца, каб незнарокам не забралі ў пастарунак. Зрэдку парсючкі рохкаюць у бок міліцыянтаў, што шпацыруюць побач, як бы вітаючы іх: "Здравія жалаем!"

Наўскасяк праз плошчу Леніна рэстаран. Апошні месціцца на падмурку касцёла XУIII ст., зруйнаванага ў 50-я гады. Летась, у чэрвені, калі мястэчка наведаў усенароднаабраны, тутэйшыя каталікі звярнуліся да яго з просьбаю: перадаць ім будынак рэстарана, каб аднавіць на гэтым месцы храм. Бацька пажартаваў: " А зачэм Вам касцёл? Зайдите у рэстаран, вазьмите по 100 грамм и малитесь себе на здароўе!" Весялушка наш тата. Дай Бог яму здароўя!

Герб Капыля

У рэстаране за столікамі мірна сядзяць хлопцы і дзядзькі. Адзін дзядзечка, паклаўшы галаў на пустую талерку, сніць сон пра той час, калі віно і каўбаса былі танейшыя, цукар саладзейшы, а вада макрэйшая. На подлозе ляжыць недаедзены пончык. Відаць, дзядзька змагаўся да апошняга, славячы Вялікі Кастрычнік.

Выходжу з рэстарана. Мушу паблукаць па вуліцах мястэчка. А вось і ўрбатапонімы нашага часу: "ул.им.К.Маркса", "ул.им.Ф.Энгельса", "ул. Пролетарская", "ул. Октябрьская", "Советская", "Комсомольская" і ... "Тупиковая". Назвы лашчаць слых, цешаць сэрца. Быццам на машыне часу, вяртаешся у ружовую пару маленства. Ні табе вуліцы Нясвіжскай, ні табе вуліцы Нова-Свержанскай, ні табе Дубніцкай, ні Татарскай, ні табе вуліцы Юрдыка... ці яшчэ якой там немілагучнай па назве, што былі за памяццю нашых дзядоў.

Гандлдёвыя рады, якія чамусці ахрысцілі тут у Траецкае прадмесце, хаця ні Траецкай гары, ні тым больш прадмесцця тут не было. Прыгожа аднаўленыя домікі у стылі XУIII-XIX ст.ст. У адным з гэтых дамкоў мясны магазінчык пад назваю: "Забота". Цяжка,праўда, усвядоміць, хто і пра што тут мае клопат. Насупраць магазіна бетонная кампазіцыя з трох постацей шырока крочыць у кірунку да гэтай крамы. Мо па закусь? Гарадскі сквер. У 1942 годзе тут былі закатаваны яўрэі гета. Зараз на гэтым месцы стаіць помнік. Ля помніка лаўкі. Падлеткі, што сядзяць на іх, пацягваюць піва, смаляць цыгарэты, цыркаюць слінаю, успамінаюць разпораз маці, праўда не сваю, але не боскую і пагатоў. Рагочуць, весела, свята.

Непадалёк буданчык. Стапаркі. Кошт 17 тыс.400 . Той сёй, хто пашчыраваў у дэгустацыі змястоўнага, выпісвае цяпер нагамі гусачок. На лаўцы, ля помніка правадыру, пасопвае сівенькі дзядок. Побач стаяць трое міліцыянтаў і лянiва лузгаюць семкі. Відаць чакаюць, пакуль дзед сам прачнецца, каб передаць затым небараку па акту ягонай бабе.

А свята доўжыцца. Шпарка ідзе гандаль. П'ецца піва, куляюцца стапаркі, сквірчыць на шампурах традыцыйная "беларуская" страва - шашлык. Па-над плошчаю, у выкананні ансамбля "Балаган" , плывуць гукі "беларускай" народнай песьні: " Меня Петя заманил в чёрную смародину, а я ноги подняла и кричу ...: "За Родину"! А над усім гэтым, высока, па-над ганкам Белага Дома, лунае наш "нацыянальны" зялёна-чырваны сцяг.

Свята- Узнясенскі храм. Захожу. Мясцовы батюшка збіраецца на хаўтуры. Відаць, ён адзін з нямногіх, калі не лічыць міліцыю і работнікаў гандлю, хто сёння робіць сваю работу. Стаўлю свечку. Стаўлю за ўпакой. За упакой свята, якое ў нас на Беларусі не мае ані гістарычных падстаў, ані народных традыцый, свята , якое 80 гадоў таму само паклала пачатак вынішчэнню і гістарычнай памяці і народных традыцый.

Падыходжу да Дому культуры. Стэнд. Газета "Слава працы", раёнка за 6-е лістапада. Рубрыка: " Для чаго чалавек жыве на свеце?" Разважанні старшакласнікаў Ванелевічскай сярэдняй школы. Чытаю. " У наш цяжкі час мы сталі забываць свае карані, сваю родную мову, сваю беларускую культуру. Давайце ж не забываць сваёй мінуўшчыны, бо без ведання сваёй гісторыі мы не зможам пабудаваць будычыні". Наташа Коршук.

Вуснамі дзіцяці, як вядома, гаворыць ісціна. Дык мо праслухаемся , даражэнькія?

Лявон Калядзінскі, археолаг, сябар Т Б М.

P.S. А ўвогуле, Капыль найпрыгажэйшая на Меншчыне мясціна, капыляне - найгасціннейшыя людзі, капыльскае начальства, далібог, найдабразычлівейшае з усіх вядомых мне начальнікаў, а капыльскае сала - найсмачнейшае на Беларусі!

АПОВЕСЦЬ ПРА СЛОВЫ

Госць. Гасцінец.

Слова "госць" - слова вельмі старажытнае, сягае ў каменныя і дакаменныя вякі. Эдэнтычнасць гучання беларускага "госць" і нямецкага "der Gast" гаворыць пра яго даведыйскую даўніну. Абазначала гэтае слова чужога чалавека, які прыйшоў, каб прадаць, абмяняць, купіць нейкі тавар. Тэрмін "госць" існаваў да таго часу пакуль было аднолькава важна і купіць, і прадаць. Але, калі ў людзей з'явіліся значныя лішкі прадуктаў працы і выключна важна стала іх прадаць, то слова госць часткова сышло, а на яго змену прыйшло слова купец, які купляе. Госці у кожную мясцовасць прыязджалі звычайна не лесам, полем ці балотам, а па дарогах і, чым больш людзей па якой дарозе ехала, тым тая дарога была шырэйшая і зручнейшая. Дарогу, па якой ездзілі госці, называлі гасцінцам. Пазней гасцінцы пачалі парадкаваць, падсыпаць, брукаваць, абсаджваць дрэвамі і ўжо такі ўпарадкаваны гасцінец - быў сапраўды гасцінцам, а неўпарадкаваны застаўся дарогай.

Паштовы гасцінец

Па гасцінцах пачалі ездзіць не толькі купцы, а ўсе іншыя, у тым ліку і сваякі, сябры, знаёмыя, якія прыехаўшы па гасцінцы станавіліся гасцямі і гасцілі ў сваякоў . Сваякі праяўлялі да гасцей гасціннасць г.зн. прыязнь, дабразычлівасць. У Расеі гасцей "угощчали угощением" (таксама ад слова госць). У Беларусі частавалі пачастункамі ад слова "пачэсны, пачэсна"). Беларускае "частаваць" аналагічнае расейскаму "чествовать", але, калі там "чествование" ішло ў асноўным на словах, то ў нас частавалі за сталамі.

Госці прывозілі гасцінцы. Гэта значыць падарункі. Госці ад'язджалі з гасцінцамі, гэта значыць,з падарункамі.

Слова госць распаўсюдзілася на ўсіх хто прызяджаў у горад ці мястэчка. Там для іх будавалі гасцёўні, гасцінныя двары і дамы.

Станіслаў Суднік.

Грамада, грамадзянін, грамадства

Апалагеты антыбеларускасці, калі хочуць прынізіць нашую мову пачынаюць даказваць яе штучнасць, што большасць словаў — гэта скалечаныя расейскія словы, ну ў лепшым выпадку польскія, але толькі не самабытныя беларускія. Такія сцвярджэнні датычаць і словаў "грамадзянін", "грамадзянскі". Маўляў гэта тыя ж "гражданин", "гражданский", толькі папсаваныя. Сапраўды, словы "гражданский" і "грамадзянскі" па гучанні блізкія, але асновы іх зусім розныя. Расейскае "гражданин" — слова штучнае, утворанае ў 18 - м стагоддзі ад слова "горожанин". З беларускім словам "грамадзянін" справа выглядае зусім інакш. Яно мае тысячагадовыя карэнні. Ізноў мы заглядваем у Індыю 2-га тысячагоддзя да нашай эры. На старажытна - індыйскай мове санскрыце слова "грама" абазначае: вёска, натоўп. У гэтым значэнні слова "грамада" дайшло да нас праз тры тысячы гадоў. Грамада, сялянская грамада, Беларуская сацыял-дэмакратычная грамада - гэта такая ж супольнасць людзей як і вёска, як і натоўп , ну, вядома, арганізаваная іначай. Грамада дала грамадства і грамадзяніна, чалавека, які належыць да грамады. Слова грамада пранікла і ў расейскую мову, "громадный", "огромный", але , як бачна, моцна сказілася і па сэнсу, і па гучанні. Такім чынам ні пра якую штучнасць беларускіх словаў ці пра іх паходжанне ад расейскіх гаворкі быць не можа. У аснове яе — пракрыты старажытных арыйскіх плямёнаў крыві і гуда, прашчураў сёняшніх беларусаў.

Станіслаў Суднік.

Часовы выканаўца абавязкаў рэдактара Станіслаў Суднік

Заснавальнік: ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі: № 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі: 220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў: 2313000, г. Ліда-2, а/с 7.

Рэдакцыйная рада: Генадзь Бураўкін — старшыня, Людміла Дзіцэвіч, Сяргей Запрудскі, Аляксей Пяткевіч, Аляксей Рагуля, Аляксей Саламонаў, Павел Сцяцко, Алег Трусаў, Эрнэст Ялугін.

Аўтары нясуць поўную адказнасць за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні ўпраўлення грамадска-палітычнай інфармацыі і друку Гродзенскага аблвыканкама. 231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Кошт па дамове. Газета падпісана да друку 27.01.98. г.
Наклад 3500 асобнікаў. Замова № 273.